

סיכום ניתוח נתוני חדר המחקר בנושא הוראת יהדות – תשע"א

מוגש לקרן אבי חי על-ידי:
ד"ר גילי שילד, מוטי בר-אסולין

מכון היזון

כללי

במסגרת היערכות קרן אבי חי לעבודתה במערכת החינוך לעשור הקרוב, נערך ניתוח של בסיסי נתונים רלוונטיים להוראת היהדות בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך.

היוזמה של משרד החינוך להעמיד לרשות חוקרים חדר מחקר וירטואלי היא יוזמה מבורכת שיצאה לדרך לפני מספר חודשים. שירות זה הוא עדיין בתחילת דרכו ובהדרגה יועמדו לרשות החוקרים עוד נתונים. בשלב זה, בסיסי הנתונים שנמצאו רלוונטיים להוראת מקצועות היהדות הם קובץ משרות הוראה וקבצי תוצאות מבחני הבגרות לפי מקצועות. בשני בסיסי הנתונים ניתן להפיק תמונה רב שנתית.

ניתוח קובץ משרות הוראה

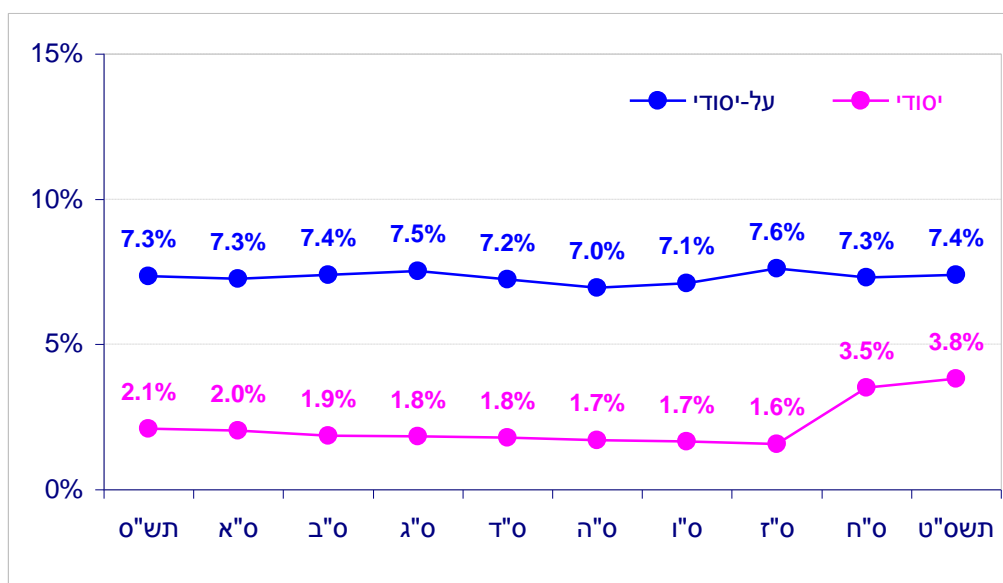
קובץ משרות הוראה מכיל מידע על הן על מורים המועסקים על ידי משרד החינוך והן אלה המועסקים על ידי גופים אחרים כגון רשויות מקומיות או רשתות חינוך. כמורים למקצועות היהדות סווגו מורים אשר אחד ממקצועות ההוראה שלהם (קובץ המשרות כולל עד 3 סימוני מקצוע לכל מורה) הוא אחד מאלה: תנ"ך, מחשבת ישראל, תושב"ע או מורשת ותרבות ישראל.

המידע שנציג להלן מתייחס לשנים 2009-2000. אמנם בקובץ משרות הוראה קיים מידע גם על שנת 2010 אך הוא חלקי ולא מעודכן במלואו ולכן שמטנו שנה זו מהניתוחים. כאמצעי זהירות נציין גם שהנתון החשוב של מקצוע ההוראה של המורה חסר אצל קרוב למחצית מהמורים בקובץ ויש להתייחס לממצאים עם הזהירות הנדרשת.

כל הניתוחים מתייחסים למורים בחינוך הממלכתי היהודי הרגיל.

בשלב ראשון נבדק שיעור המורים למקצועות היהדות מתוך כלל המורים - תרשים 1 מציג שיעור זה. מהתרשים רואים שבחינוך העל-יסודי שיעור המורים ליהדות הוא יציב ועומד על כ- 7.5% מכלל המורים. בחינוך היסודי יש קפיצה בשנתיים האחרונות בהן הוכפל שיעור המורים למקצועות היהדות והוא עומד בשנת תשס"ט על קרוב ל-4%.

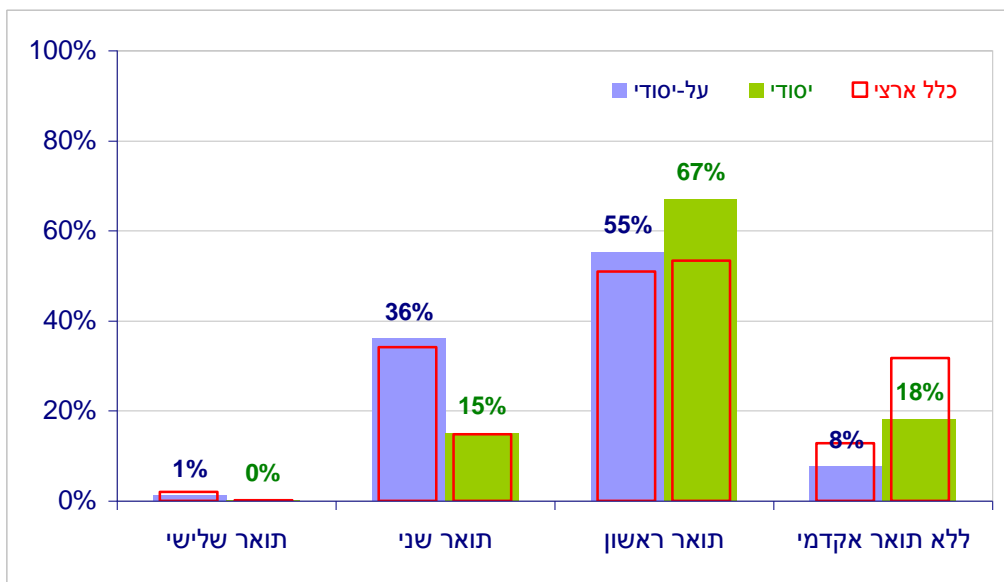
תרשים 1: אחוז המורים להוראת מקצועות היהדות בחינוך היסודי והעל-יסודי

בשלב הבא נבחנו מאפייניהם של המורים למקצועות היהדות בהשוואה לכלל המורים במערכת החינוך.

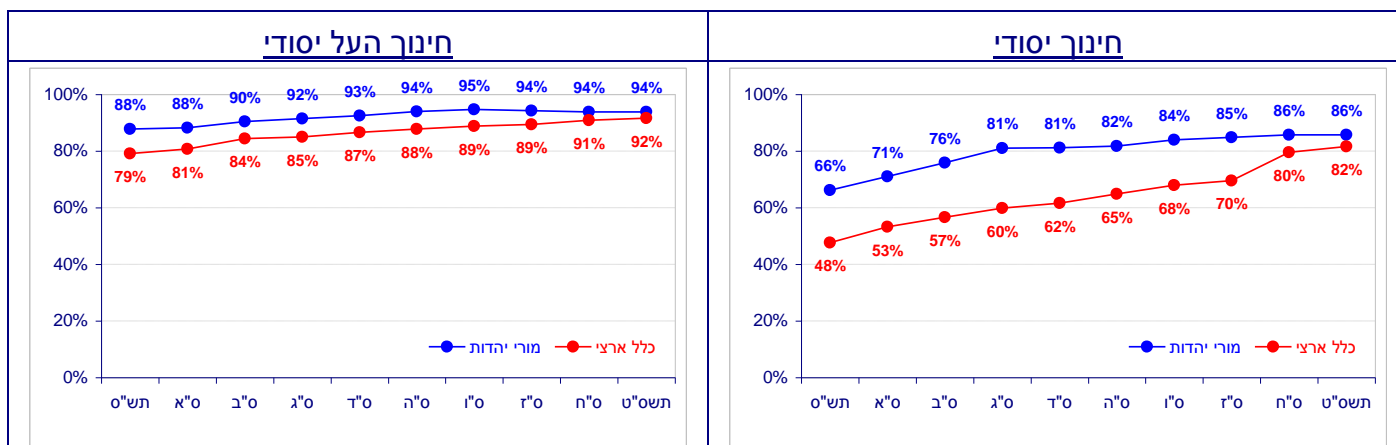
תארים אקדמיים: מתרשים 2 ניתן לראות שהשכיחות של מורים למקצועות יהדות ללא תואר אקדמי נמוכה מאשר בקרב כלל המורים הן בחינוך היסודי והן בחינוך העל-יסודי.

תרשים 2: התפלגות המורים להוראת מקצועות היהדות לפי תארים

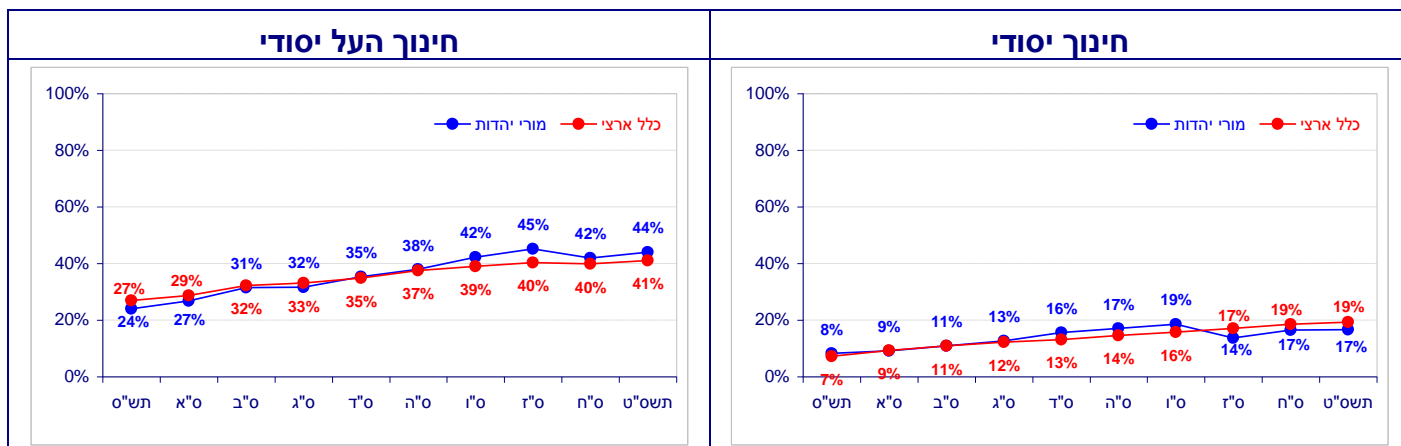
ניתוח מגמות באקדמיזציה של מורים לאורך שנים מעלה שתמיד היו יותר מורים אקדמאיים למקצועות היהדות מאשר בותר המקצועות – אך פער זה הלך ונסגר עם השנים והוא כמעט אינו קיים בתשס"ט. בארבע השנים האחרונות שנבדקו אין כמעט שינוי בשיעור מורי היהדות האקדמאיים והוא עומד על כ-85% בחינוך היסודי וקרוב ל-95% בחינוך העל-יסודי.

תרשים 3: שיעור בעלי תארים אקדמיים בקרב המורים להוראת מקצועות היהדות

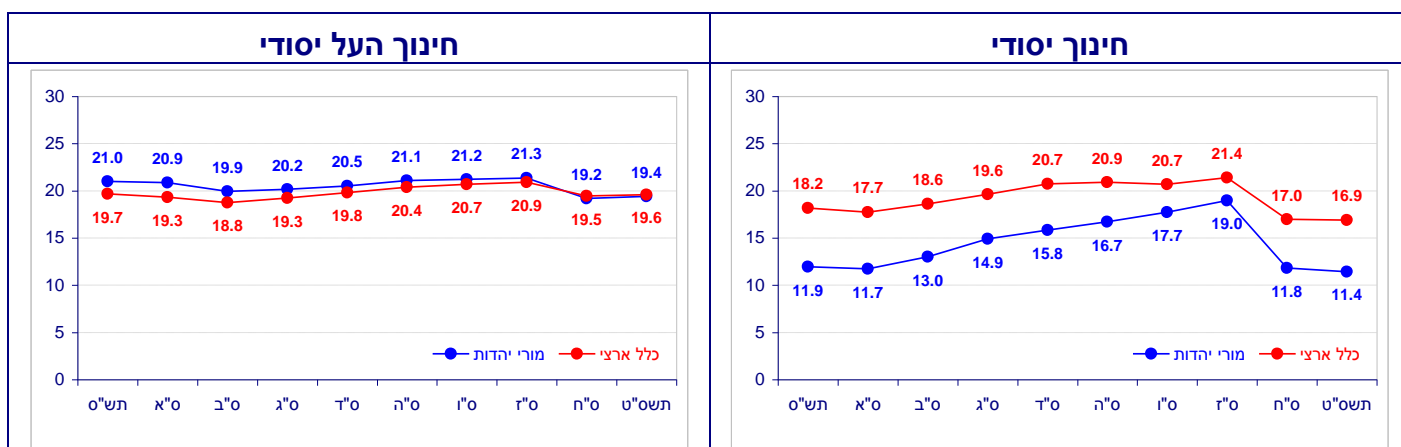
בקרב בעלי תארים אקדמאיים גבוהים (תואר שני ושלישי) אין כמעט הבדלים בין מורים למקצועות היהדות לכלל המורים. בחינוך היסודי יש מתשס"ז דווקא ירידה בשיעור מורים למקצועות יהדות בעלי תארים גבוהים (אולי בעקבות כניסה של מורים חדשים כפי שעולה מתרשים 1). בחינוך העל-יסודי יש עלייה עקבית בשיעור בעלי התארים הגבוהים הן בקרב מורים למקצועות היהדות והן בקרב כלל המורים.

תרשים 4: שיעור בעלי תואר שני ושלישי בקרב המורים להוראת מקצועות היהדות

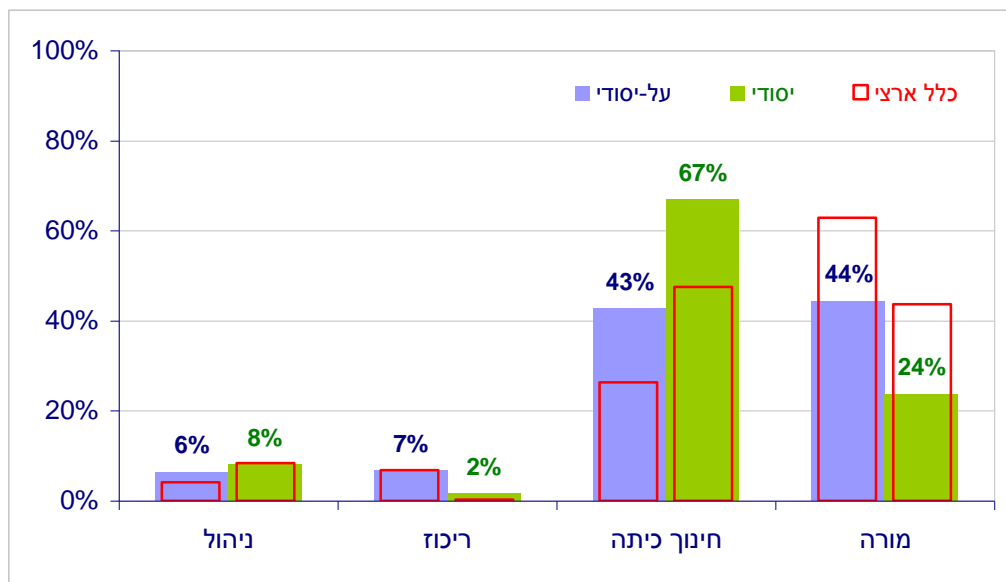
ותק בהוראה: מהתרשים הבא ניתן לראות שבחינוך העל יסודי ותק המורים למקצועות היהדות תואם בדרך כלל לוותק של כלל המורים (בשנים תשס"ח-תשס"ט יש ירידה בוותק של המורים, לא ברור מדוע אולי משינויים באופן הרישום במשרד החינוך). בחינוך היסודי, יש הבדלים ברורים בין הוותק של המורים למקצועות היהדות לבין זה של כלל המורים. הפער בוותק נע ממינימום של שנתיים לטובת כלל המורים (בתשס"ז) ועד למקסימום של חמש שנים (בשנתיים האחרונות שנבדקו). בשנים תשס"ח-תשס"ט נוספו מורים מקצועיים צעירים ליהדות בחינוך היסודי (על העלייה בשיעור מורי היהדות בחינוך היסודי בתשס"ח-תשס"ט ראו תרשים 1 לעיל) ואלו הורידו משמעותית את הוותק הממוצע.

תרשים 5: ותק המורים להוראת מקצועות היהדות

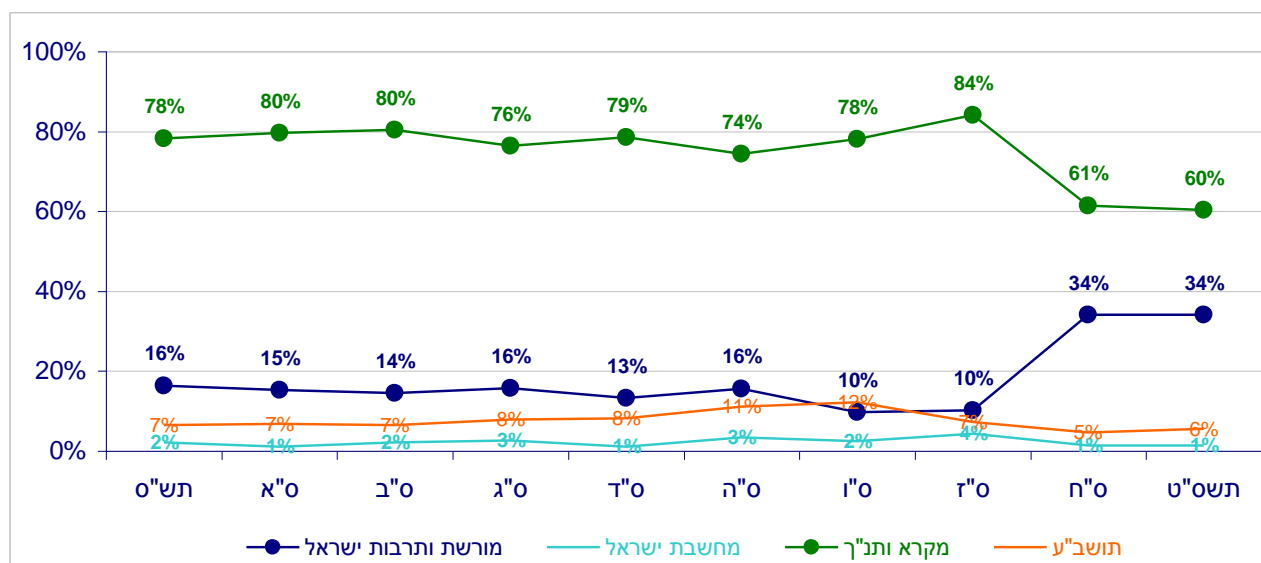
תפקידים: לא נמצאו הבדלים משמעותיים בתפקידי ריכוז וניהול בין מורים למקצועות היהדות לכלל המורים. עם זאת, מורים למקצועות היהדות – הן בחינוך היסודי והן בחינוך העל יסודי – נושאים בצורה ניכרת יותר תפקידים של חינוך כיתה מאשר יתר המורים (פי 1.5 מאשר בקרב כלל המורים).

תרשים 6: תפקידים בהם נושאים המורים להוראת מקצועות היהדות

מקצועות הוראה: החל מתשס"ח ניכר בחינוך היסודי שינוי ברור במקצועות אותם מלמדים המורים למקצועות היהדות. יש עלייה ניכרת בשיעור המורים למורשת ותרבות ישראל על חשבון מורים מקצועיים לתנ"ך (מן הסתם לא מדובר בתחלופה של מורים אלא בשינוי סיווג המקצוע של חלק מהמורים מתנ"ך למורשת ישראל). המקצוע של מורשת ותרבות ישראל הפך למקצוע חובה רק החל מתשע"א ולא סביר שהשפעה של שינוי זה החלה כבר בתשס"ח.

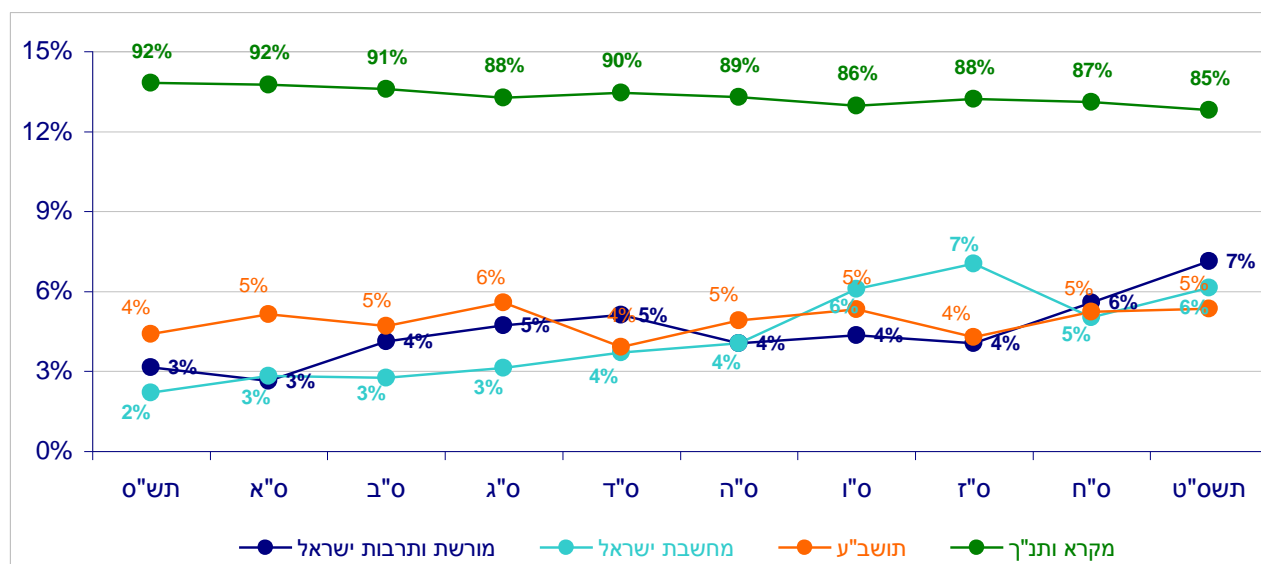
תרשים 7: מקצועות אותם מלמדים המורים להוראת מקצועות היהדות – חינוך יסודי

הערה: האחוזים מסתכמים ליותר מ-100 משום שמורים יכולים ללמד יותר ממקצוע אחד

גם בחינוך העל יסודי יש שינויים בהרכב המקצועות אותם מלמדים המורים אך הדפוס שונה מזה שביסודי. קיימת אומנם עלייה מתשס"ח בשיעור המורים המלמדים מורשת ותרבות ישראל אך היא פחות ניכרת מאשר בחינוך היסודי. בחינוך העל-יסודי ניתן גם לזהות עלייה מסוימת בשיעור המורים המלמדים מחשבת ישראל.

תרשים 8: מקצועות אותם מלמדים המורים להוראת מקצועות היהדות – חינוך על-יסודי

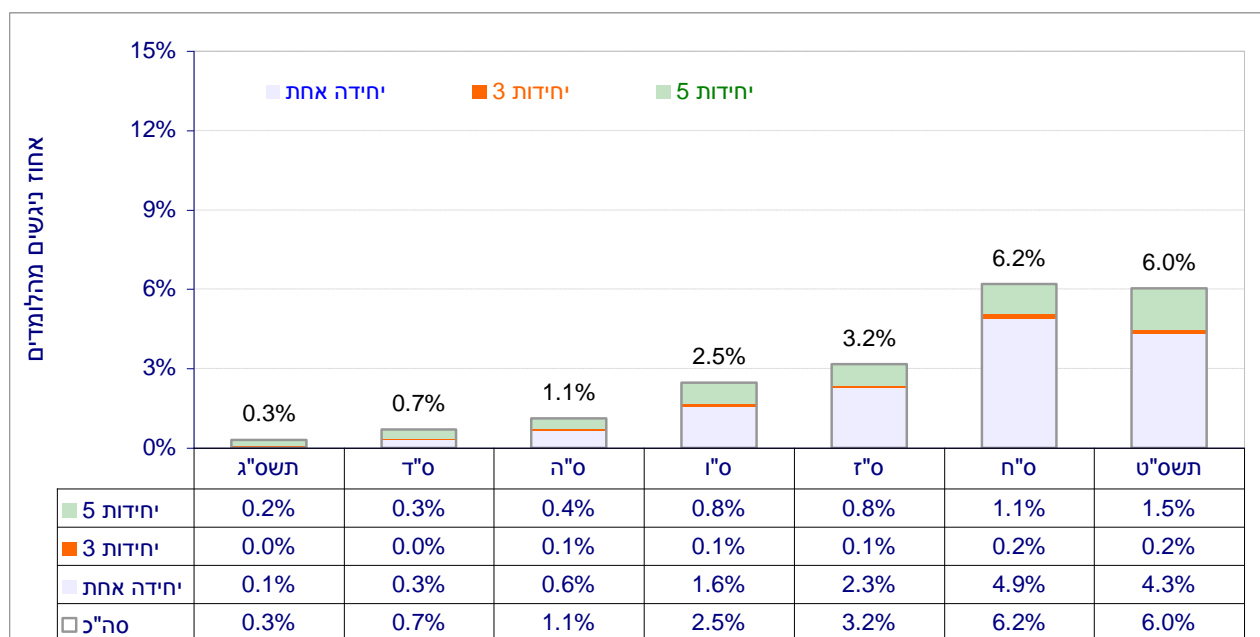
הערה: האחוזים מסתכמים ליותר מ-100 משום שמורים יכולים ללמד יותר ממקצוע אחד; מקצוע התנ"ך מוצג על סולם שונה מיתר המקצועות

ניתוח נתוני בגריות

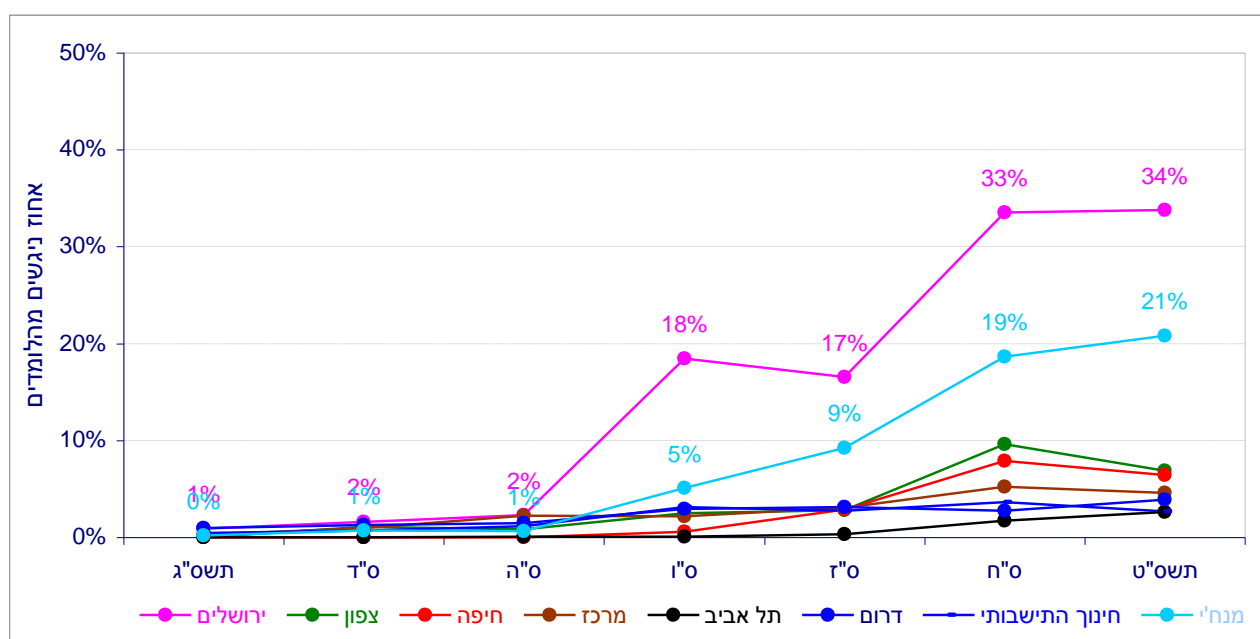
בסיס הנתונים השני שממנו ניתן היה ללמוד על הוראה היהדות הוא אוסף קבצי תוצאות הבגרות שבחדר המחקר הווירטואלי. כל הניתוחים להלן מתייחסים לתלמידים בחינוך הממלכתי היהודי הרגיל.

מחשבת ישראל: מתרשים 9 ניתן ללמוד שיש עלייה עקבית בשיעור הניגשים לבחינות בגרות במחשבת ישראל והיא בולטת במיוחד בשנים תשס"ח-תשס"ט. ניתן לזהות עלייה גם בשיעור התלמידים הנבחנים ב-5 יחידות. יחד עם זאת העלייה של השנים האחרונות אינה משקפת עלייה בשיעור הנבחנים בכלל הארץ והיא מתמקדת בשני מחוזות – מחוז ירושלים ומנח"י כפי שניתן לראות מתרשים 10.

תרשים 9: אחוז הניגשים לבחינת בגרות במחשבת ישראל – לפי יחידות לימוד

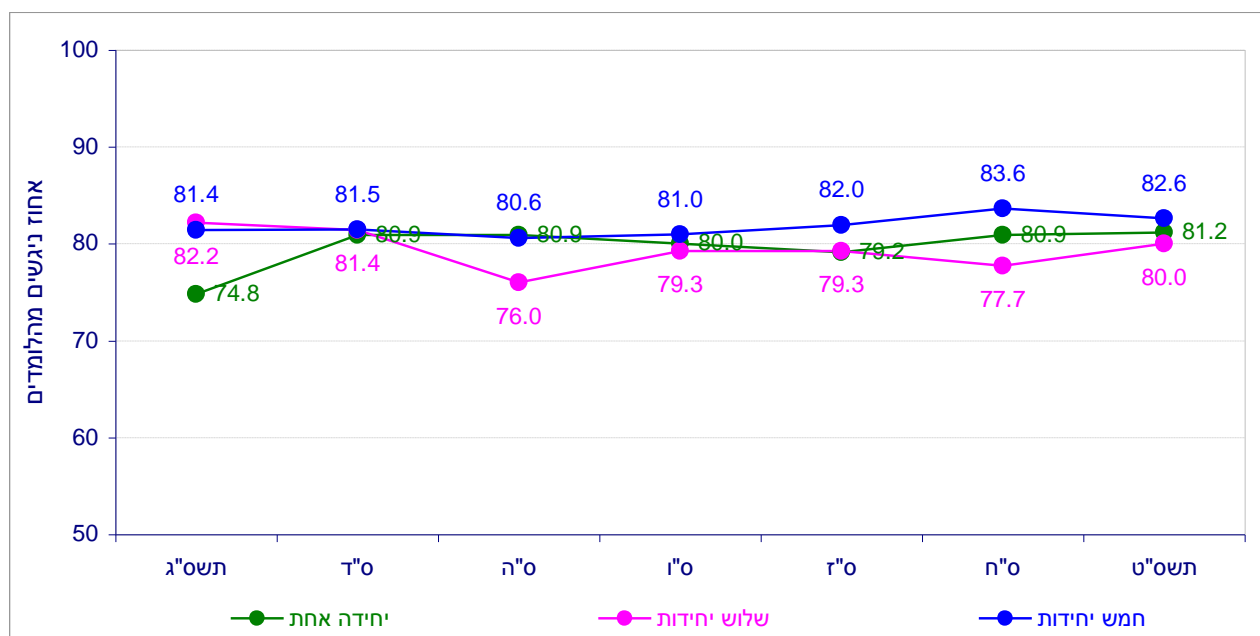

תרשים 10: אחוז הניגשים לבחינת בגרות במחשבת ישראל – לפי מחוז

כמעט כל מי שניגש למבחנים במחשבת ישראל עובר אותם בהצלחה (97% הצלחה בממוצע). עם זאת ניתן לראות הבדלים מסוימים בציונים לפי מספר היחידות בהן נבחנו התלמידים כאשר הציונים הנמוכים יותר הם בקרב הנבחנים ל-3 יחידות. מיעוט הנבחנים ל-3 יחידות (ראו תרשים 9 לעיל) מסביר את התנודות הגדולות יחסית בציונים.

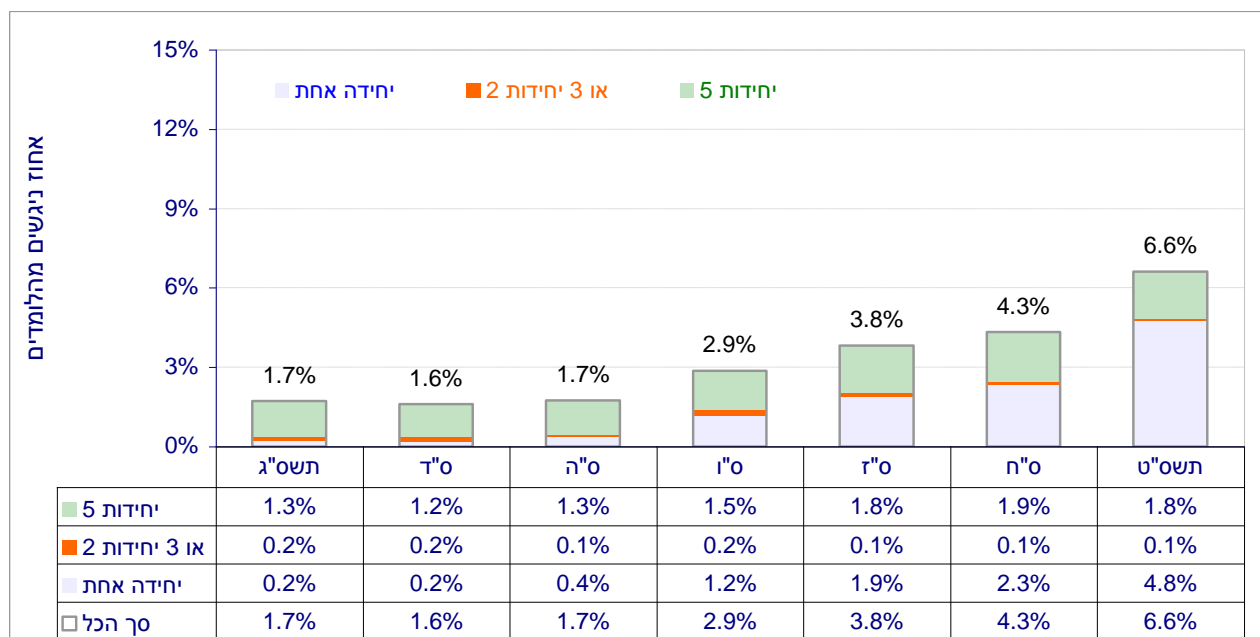
תרשים 11: ציון ממוצע בבחינות הבגרות במחשבת ישראל

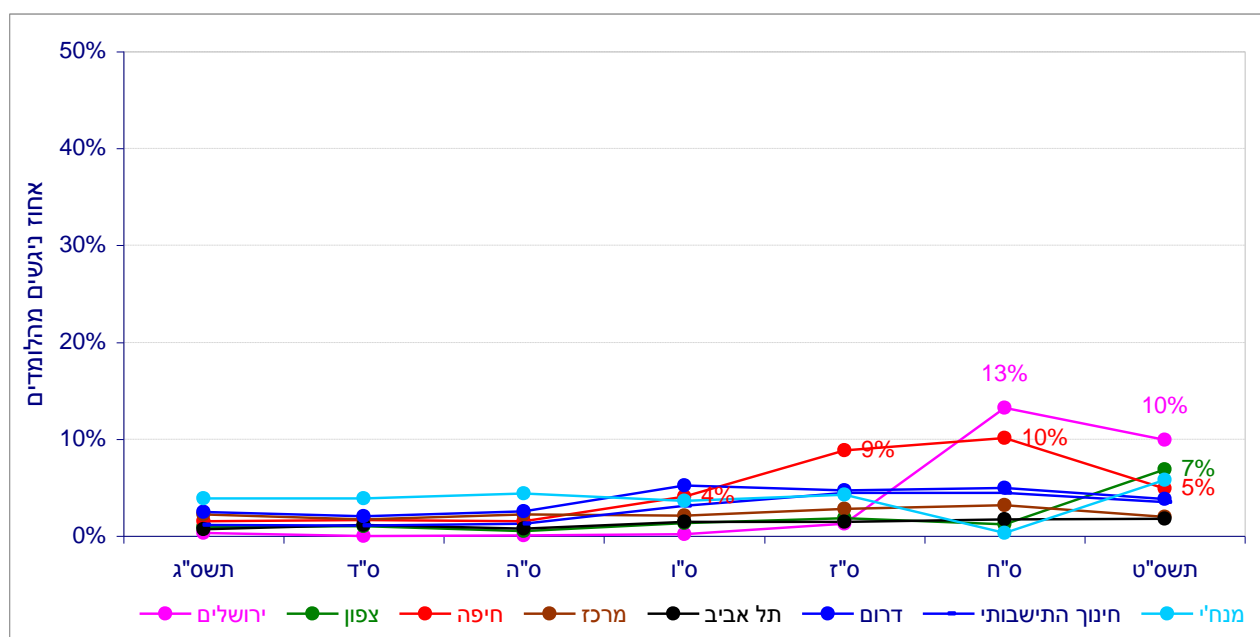

תושב"ע: מתרשים 12 להלן ניתן ללמוד שבדומה למחשבת ישראל, גם בתושב"ע יש עלייה עקבית בשיעור הניגשים לבחינות בגרות. שיעור הנבחנים ל-5 יחידות יציב למדי ובשלוש השנים האחרונות הוא עומד על מעט פחות מ-2%. בדומה למחשבת ישראל, גם כאן, כפי שעולה מתרשים 13, יש הבדלים בין המחוזות. את השיעורים הגבוהים של השנים האחרונות ניתן לייחס למחוזות ירושלים וחיפה וגם מעט למחוז צפון ולמנח"י (בתשס"ט).

תרשים 12: אחוז הניגשים לבחינת בגרות בתושב"ע – לפי יחידות לימוד

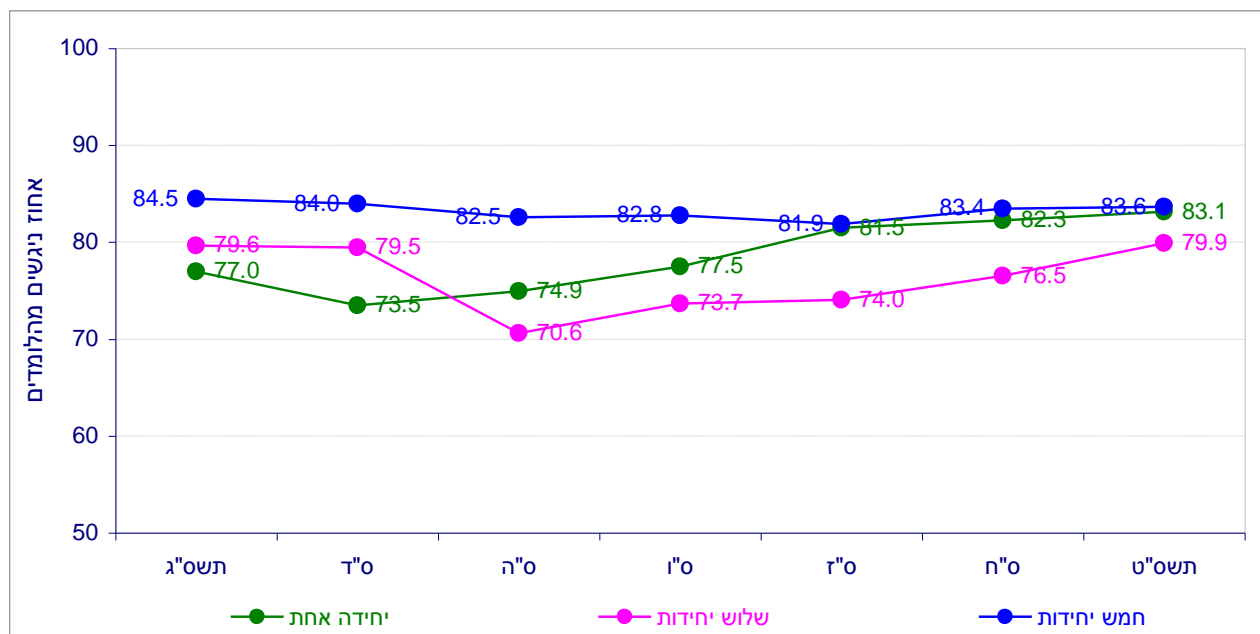

תרשים 13: אחוז הניגשים לבחינת בגרות בתושב"ע – לפי מחוז

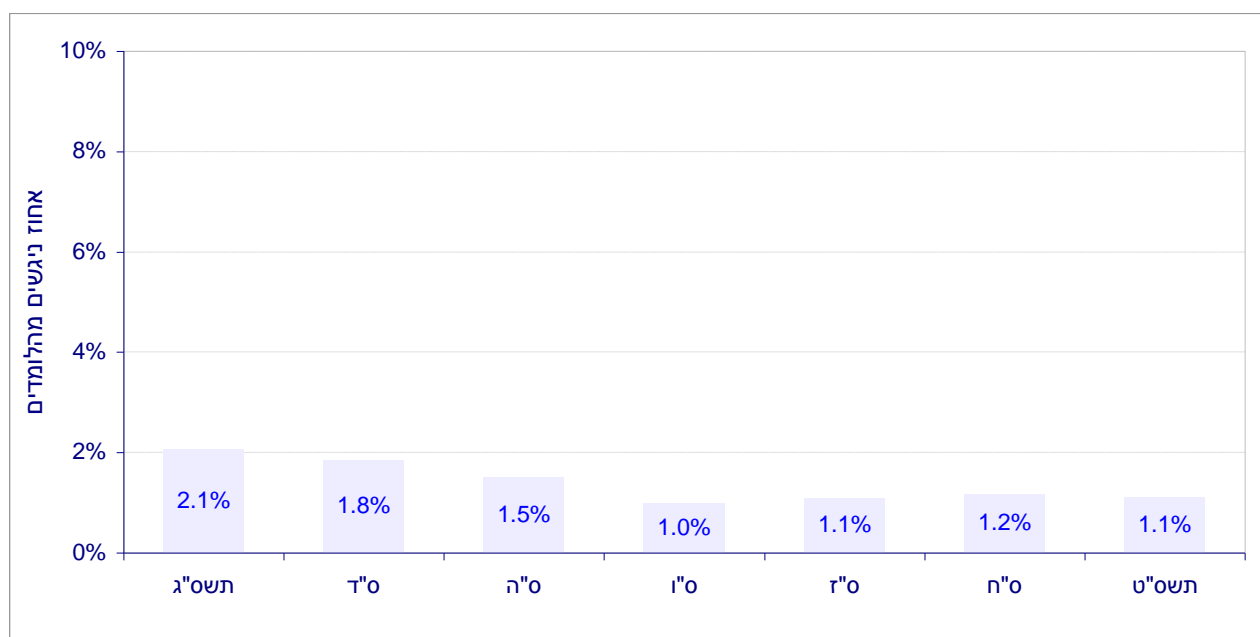

גם בבחינות בתושב"ע כמעט כל מי שנבחן עובר (98% הצלחה) אם כי קיימים הבדלים בציונים לפי מספר היחידות אליהן ניגש התלמיד. עד תשס"ז, את הציונים הגבוהים ביותר השיגו הנבחנים ל-5 יחידות. מתשס"ז אין הבדלי בציונים בין מי שנבחן ל-5 יחידות לבין מי שנבחן ליחידה אחת. הציונים הנמוכים ביותר הם של הנבחנים ל-3 יחידות.

תרשים 14: ציון ממוצע בבחינות הבגרות בתושב"ע

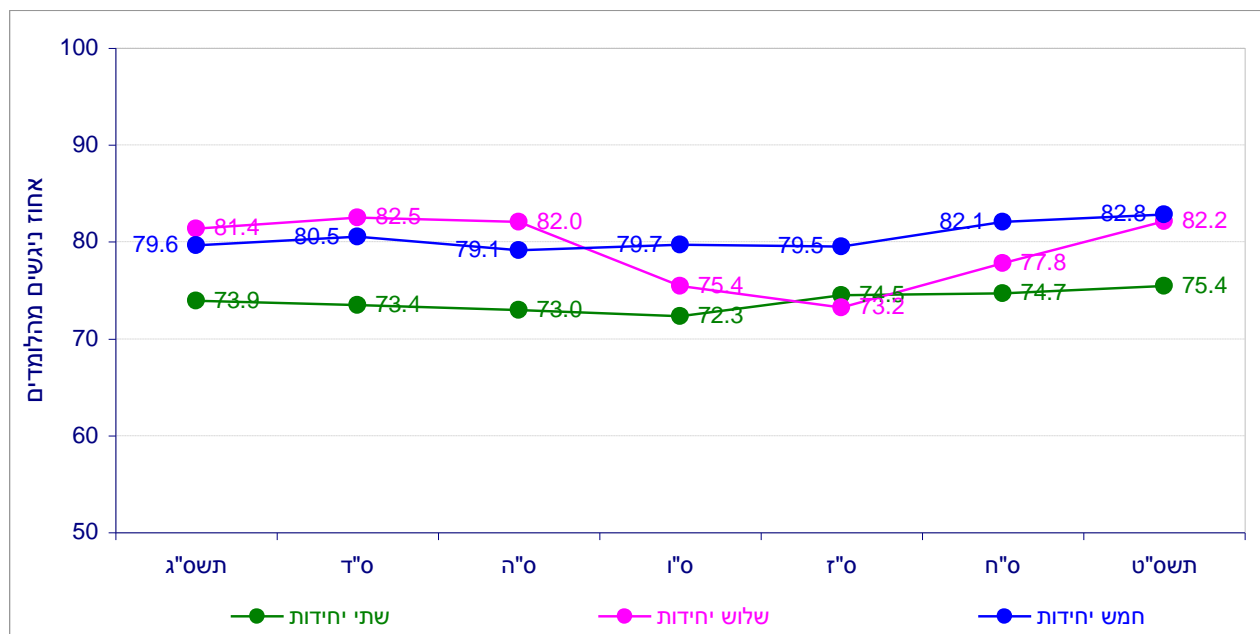

תרשים 15: אחוז הניגשים לבחינת בגרות בתנ"ך מוגבר

[illegible]

אחוז העוברים בהצלחה את המבחנים בתנ"ך עומד על מעט פחות מ-90% בקרב תלמידים הניגשים לשתי יחידות לימוד ועומד על קרוב ל-98% בקרב אלה הניגשים ליותר משתי יחידות לימוד. ממוצע הציונים של הנבחנים ל-5 יחידות לימוד גבוה באופן ניכר מזה של אלה הנבחנים לשתי יחידות לימוד (פער של 4-5 נקודות לאורך השנים).

תרשים 17: ציון ממוצע בבחינות הבגרות בתנ"ך

לסיכום

ניתן להבחין בבירור בשינויים במערכת החינוך בתחומי היהדות החל מתשס"ז-תשס"ח ואילך. השינויים ניכרים הן במצבת המורים ליהדות והן בשיעור התלמידים הנבחנים במחשבת ישראל ובתושב"ע.

המורים למקצועות היהדות נושאים תפקידי חינוך בשיעורים גבוהים בהרבה מיתר המורים. יותר מורי יהדות מחזיקים בתארים אקדמיים אך פער זה הלך ונסגר עם השנים.

בבחינות הבגרות ההשפעה של השנים האחרונות ניכרת רק בחלק מהמחוזות ובעיקר במנח"י ובירושלים ומעט גם במחוז צפון ובחיפה. שיעור הנבחנים בתנ"ך מוגבר הוא נמוך ואף נמצא במגמת ירידה לאורך השנים.

אל הממצאים שמקורם בקובץ משרות ההוראה יש כאמור להתייחס בזירות בגלל השיעור הגבוה של ערכים חסרים בנתון של מקצוע ההוראה.